

Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
PRIITA PIKAMÄE
przedstawiona w dniu 8 czerwca 2023 r.¹

Sprawa C-125/22

X,
Y,

**ich sześcioro małoletnich dzieci
przeciwko
Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid**

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez rechtbank Den Haag, zittingsplaats 's-Hertogenbosch (sąd rejonowy w Hadze, ośrodek zamiejscowy w 's-Hertogenbosch, Niderlandy)]

Odesłanie prejudycjalne – Wspólna polityka w dziedzinie azylu i ochrony uzupełniającej – Dyrektywa 2011/95/UE – Przesłanki przyznania ochrony uzupełniającej – Artykuł 15 – Uwzględnienie elementów swoistych dla indywidualnej sytuacji i osobistych uwarunkowań wnioskodawcy oraz ogólnej sytuacji w kraju pochodzenia – Sytuacja humanitarna

I. Wstęp

1. Rozpatrywany wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez rechtbank Den Haag, zittingsplaats 's-Hertogenbosch (sąd rejonowy w Hadze, ośrodek zamiejscowy w 's-Hertogenbosch, Niderlandy) na podstawie art. 267 TFUE, ma za przedmiot wykładnię art. 15 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/95/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie norm dotyczących kwalifikowania obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako beneficjentów ochrony międzynarodowej, jednolitego statusu uchodźców lub osób kwalifikujących się do otrzymania ochrony uzupełniającej oraz zakresu udzielanej ochrony².

2. Wniosek ten został przedstawiony w ramach sporu toczącego się między małżonkami X i Y oraz ich sześciorgiem małoletnich dzieci – przy czym wszyscy oni są obywatelami Libii – (zwanymi dalej łącznie „skarżącymi”), a Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (sekretarzem stanu ds. sprawiedliwości i bezpieczeństwa, Niderlandy, zwanym dalej „sekretarzem stanu”), w przedmiocie decyzji tego ostatniego oddalających wnioski skarżących o udzielenie im ochrony międzynarodowej. W centrum sporu pojawia się kwestia, czy skarżący mogą otrzymać ochronę uzupełniającą w rozumieniu dyrektywy 2011/95.

¹ Język oryginału: francuski.

² Dz.U. 2011, L 337, s. 9.

3. Sąd odsyłający wnosi w istocie o doprecyzowanie sposobu, w jaki należy uwzględnić indywidualną sytuację i osobiste uwarunkowania wnioskodawcy z jednej strony oraz sytuację ogólną w kraju pochodzenia z drugiej strony przy rozpatrywaniu wniosku w świetle art. 15 dyrektywy 2011/95. Pragnie on ponadto wiedzieć, czy pod pewnymi warunkami należy również uwzględnić sytuację humanitarną przy ustalaniu prawa do otrzymania ochrony uzupełniającej. Przez swój wyrok, w którym dokonana zostanie wykładnia wspólnych kryteriów, jakie powinny spełniać osoby ubiegające się o ochronę międzynarodową, aby móc otrzymać ochronę uzupełniającą, Trybunał przyczyni się do pewności prawa oraz do większej spójności w stosowaniu przepisów regulujących wspólny europejski system azylowy.

II. Ramy prawne

A. Prawo Unii

1. Karta praw podstawowych Unii Europejskiej

4. Artykuł 1 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej dalej „kartą”), zatytułowany „Godność człowieka”, stanowi:

„Godność człowieka jest nienaruszalna. Musi być szanowana i chroniona”.

5. Artykuł 4 karty, zatytułowany „Zakaz tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania”, przewiduje:

„Nikt nie może być poddany torturom ani niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu”.

6. Artykuł 19 karty, zatytułowany „Ochrona w przypadku usunięcia z terytorium państwa, wydalenia lub ekstradycji”, stanowi w ust. 2:

„Nikt nie może być usunięty z terytorium państwa, wydany lub wydany w drodze ekstradycji do państwa, w którym istnieje poważne ryzyko, iż może być poddany karze śmierci, torturom lub innemu niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu”.

2. Dyrektywa 2011/95

7. Artykuł 2 dyrektywy 2011/95, zatytułowany „Definicje”, przewiduje:

„Na użytek niniejszej dyrektywy stosuje się następujące definicje:

- a) »ochrona międzynarodowa« oznacza status uchodźcy lub status osoby potrzebującej ochrony uzupełniającej określony w lit. e) i g);
- b) »beneficjent ochrony międzynarodowej« oznacza osobę, której nadano status uchodźcy lub status osoby potrzebującej ochrony uzupełniającej określony w lit. e) i g);

[...]

- f) »osoba kwalifikująca się do otrzymania ochrony uzupełniającej« oznacza obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca, który nie kwalifikuje się do uznania go za uchodźcę, lecz co do którego wykazano zasadnie, że jeśli wróci do swojego kraju pochodzenia, a w przypadku bezpaństwowca – do państwa swojego dawnego miejsca zwykłego pobytu, może mu rzeczywiście grozić poważna krzywda określona w art. 15, i do którego nie ma zastosowania art. 17 ust. 1 i 2 oraz który nie może lub ze względu na takie ryzyko nie chce korzystać z ochrony tego państwa;
- g) »status osoby potrzebującej ochrony uzupełniającej« oznacza uznanie przez państwo członkowskie obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca za osobę kwalifikującą się do otrzymania ochrony uzupełniającej;
- h) »wniosek o udzielenie międzynarodowej ochrony« oznacza wniosek do państwa członkowskiego o ochronę złożony przez obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca, którego można uznać za osobę ubiegającą się o status uchodźcy lub status osoby potrzebującej ochrony uzupełniającej, a który nie występuje wyraźnie o inny rodzaj ochrony pozostający poza zakresem stosowania niniejszej dyrektywy i mogący stanowić przedmiot osobnego wniosku;
- i) »wnioskodawca« oznacza obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca, który złożył wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej, ale w odniesieniu do jego wniosku nie zapadła jeszcze prawomocna decyzja;

[...]

8. Artykuł 4 tej dyrektywy, zatytułowany „Ocena faktów i okoliczności”, który znajduje się w jej rozdziale II, dotyczącym „[o]ceny wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej”, stanowi:

„1. Państwa członkowskie mogą nałożyć na wnioskodawcę obowiązek jak najszybszego przedstawienia wszystkich elementów niezbędnych do uzasadnienia wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej. Obowiązkiem państwa członkowskiego jest ocenienie odpowiednich elementów wniosku we współpracy z wnioskodawcą.

[...]

3. Ocena wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej jest przeprowadzana indywidualnie dla każdego przypadku i obejmuje m.in.:

- a) wszystkie istotne fakty odnoszące się do kraju pochodzenia w momencie podejmowania decyzji w sprawie wniosku [...];
- b) odpowiednie oświadczenia i dokumenty przedstawione przez wnioskodawcę, informujące, czy wnioskodawca doznał lub może doznać prześladowań lub poważnej krzywdy;
- c) indywidualną sytuację i osobiste uwarunkowania wnioskodawcy, w tym takie czynniki, jak jego przeszłość, płeć i wiek – by ocenić, czy w świetle osobistych uwarunkowań wnioskodawcy akty, których doświadczył lub na które mógłby zostać narażony, stanowią prześladowanie lub powodują poważną krzywdę;

[...]

4. Fakt, że wnioskodawca już doznał prześladowania lub poważnej krzywdy albo że bezpośrednio groziło mu takie prześladowanie lub poważna krzywda, jest istotną przesłanką potwierdzającą uzasadnioną obawę wnioskodawcy przed prześladowaniem lub rzeczywiste ryzyko doznania poważnej krzywdy, chyba że istnieją zasadne powody, aby uznać, iż akty prześladowania lub wyrządzania poważnej krzywdy się nie powtórzą.

5. W przypadku gdy państwo członkowskie stosuje zasadę, że obowiązkiem wnioskodawcy jest uzasadnienie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, i gdy niektóre treści oświadczeń wnioskodawcy nie są poparte dokumentami ani innymi dowodami, potwierdzenie takich treści nie jest konieczne pod następującymi warunkami:

- a) wnioskodawca poczynił rzeczywisty wysiłek, aby uzasadnić swój wniosek;
- b) wszystkie właściwe elementy będące w posiadaniu wnioskodawcy zostały przedstawione oraz złożono zadowalające wyjaśnienia co do braku innych istotnych elementów;
- c) oświadczenia wnioskodawcy zostały uznane za spójne i wiarygodne i nie są sprzeczne z dostępnymi szczegółowymi i ogólnymi informacjami mającymi znaczenie dla sprawy wnioskodawcy;

[...]

e) stwierdzono ogólną wiarygodność wnioskodawcy”.

9. Zgodnie z art. 6 rzeczony dyrektywy, zatytułowanym „Podmioty dopuszczające się prześladowania lub wyrządzające poważną krzywdę”:

„Podmiotami dopuszczającymi się prześladowania lub wyrządzającymi poważną krzywdę są m.in.:

- a) państwo;
- b) partie lub organizacje kontrolujące państwo lub znaczną część jego terytorium;
- c) podmioty niepubliczne, jeśli można wykazać, że podmioty wymienione w lit. a) i b), w tym organizacje międzynarodowe, nie mogą lub nie chcą udzielić ochrony przed prześladowaniem lub poważną krzywdą, zdefiniowanej w art. 7”.

10. Artykuł 8 tej samej dyrektywy, zatytułowany „Ochrona wewnętrzna”, stanowi w ust. 2:

„Oceniając, czy wnioskodawca ma uzasadnione powody, aby obawiać się, że będzie prześladowany, lub czy istnieje realne niebezpieczeństwo, że doświadczy on poważnej krzywdy, lub czy ma on dostęp do ochrony przed prześladowaniem lub poważną krzywdą w części terytorium kraju pochodzenia zgodnie z ust. 1, państwa członkowskie, przy podejmowaniu decyzji w sprawie wniosku, uwzględniają ogólną sytuację panującą w tej części kraju oraz osobiste uwarunkowania wnioskodawcy zgodnie z art. 4. W tym celu państwa członkowskie zapewniają, aby uzyskano dokładne i aktualne informacje z odpowiednich źródeł, takich jak Urząd Wysokiego Komisarza ds. Uchodźców i Europejski Urząd Wsparcia w dziedzinie Azylu”.

11. Zgodnie z art. 15 dyrektywy 2011/95, zatytułowanym „Poważna krzywda”, który znajduje się w jej rozdziale V, dotyczącym „[k]walifikowani[a] się do objęcia ochroną uzupełniającą”:

„Poważna krzywda obejmuje:

- a) karę śmierci lub egzekucję; lub
- b) tortury lub nieludzkie lub poniżające traktowanie lub karanie wnioskodawcy w kraju jego pochodzenia; lub
- c) poważne indywidualne zagrożenie życia lub fizycznej integralności osoby cywilnej wynikające z masowej przemocy w sytuacjach międzynarodowych lub wewnętrznych konfliktów zbrojnych”.

12. Artykuł 18 tej dyrektywy, zatytułowany „Nadanie statusu osoby potrzebującej ochrony uzupełniającej”, stanowi:

„Państwa członkowskie nadają status osoby potrzebującej ochrony uzupełniającej obywatelowi państwa trzeciego lub bezpaństwowcowi, który kwalifikuje się do otrzymania ochrony uzupełniającej zgodnie z rozdziałem II i V”.

B. Prawo niderlandzkie

13. Artykuł 29 ust. 1 Wet tot algehele herziening van de Vreemdelingenwet (Vreemdelingenwet 2000) [ustawy w sprawie dokonania generalnej rewizji ustawy o cudzoziemcach (ustawy o cudzoziemcach z 2000 r.)] z dnia 23 listopada 2000 r. (Stb. 2000, nr 496), w wersji mającej zastosowanie do sporu w postępowaniu głównym, stanowi:

„1. Zezwolenie na pobyt na czas określony [...] może zostać wydane cudzoziemcowi, który:

- a) ma status uchodźcy; lub
- b) dostatecznie wykaże, że ma słuszne podstawy, by sądzić, że w razie wydalenia grozi mu rzeczywiste ryzyko doznania poważnej krzywdy, która obejmuje:
 - 1°. karę śmierci lub egzekucję;
 - 2°. tortury, nieludzkie lub poniżające traktowanie lub karanie; lub
 - 3°. poważne indywidualne zagrożenie życia lub fizycznej integralności osoby cywilnej wynikające z masowej przemocy w sytuacjach międzynarodowych lub wewnętrznych konfliktów zbrojnych.

2. Zezwolenie na pobyt na czas określony, o którym mowa w art. 28, może zostać ponadto wydane członkom rodziny wymienionym poniżej, jeżeli w chwili przybycia danego cudzoziemca należeli do jego rodziny oraz przybyli do Niderlandów w tym samym co rzeczony cudzoziemiec czasie bądź dołączyli do niego w ciągu trzech miesięcy po uzyskaniu przez niego zezwolenia na pobyt na czas określony [...].

[...]

4. Zezwolenie na pobyt na czas określony [...] może również zostać przyznane członkowi rodziny w rozumieniu ust. 2, który nie dołączył do cudzoziemca określonego w ust. 1 w ciągu trzech miesięcy od dnia wydania mu zezwolenia na pobyt [...], jeżeli w terminie tych trzech miesięcy zostanie złożony wniosek o wydanie wizy na pobyt przekraczający trzy miesiące przez tego członka rodziny lub na jego rzecz”.

III. Okoliczności faktyczne leżące u podstaw sporu, postępowanie główne i pytania prejudycjalne

14. Małżonkowie X i Y, skarżący w postępowaniu głównym, są obywatelami Libii. W dniu 28 stycznia 2018 r. złożyli oni, także w imieniu sześciorga swoich małoletnich dzieci, wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej w Niderlandach.

15. Uzasadnili oni swoje wnioski, przedstawiając następujące okoliczności: według swoich twierdzeń X pracował przez kilka lat w Trypolisie jako członek ochrony urzędników wyższego szczebla. Pewnego dnia, podczas joggingu po pracy, strzelano do niego. Został postrzelony w głowę i jeden odłamek trafił w jego lewy policzek. Po tym zajściu dwukrotnie grożono X przez telefon, pierwszy raz około pięciu miesięcy po tym, jak do niego strzelano, i drugi raz – rok lub dwa lata po postrzeleniu. W trakcie tych rozmów telefonicznych podobno twierdzono, że X pracuje dla rządu i że zostanie zabity, a jego dzieci zostaną porwane. X podejrzewał, kto był odpowiedzialny za to postrzelenie i za groźby, ale nie mógł tego udowodnić. Ponadto skarżący twierdzą, że oprócz sytuacji humanitarnej w Libii (w szczególności braku dostępu do wody pitnej i do elektryczności), okoliczność, iż mają oni sześciorgo małoletnich dzieci, odgrywa również ważną rolę w ramach dokonania oceny w świetle art. 15 lit. c) dyrektywy 2011/95.

16. Poprzez odrębne decyzje, wszystkie wydane w dniu 24 grudnia 2020 r., sekretarz stanu oddalił wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej jako bezpodstawne. Te decyzje wskazują ponadto, że skarżącym nie wydano zwykłego zezwolenia na pobyt i że nie mogą się powołać na odroczenie obowiązku wyjazdu. W końcu sekretarz stanu zdecydował, że te decyzje oznaczają także obowiązek opuszczenia terytorium i że skarżący dysponują terminem czterech tygodni, aby się do niego dostosować.

17. Skarżący, powołując się na brak podstawy prawnej, zaskarżyli decyzje oddalające ich wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej przed rechtbank Den Haag, zittingsplaats 's-Hertogenbosch (sąd rejonowy w Hadze, ośrodek zamiejscowy w 's-Hertogenbosch).

18. Ten sąd wyraża wątpliwości dotyczące wykładni art. 15 dyrektywy 2011/95. Zastanawia się on, czy przepisy, po pierwsze, tego art. 15 lit. b), i po drugie, art. 15 lit. c), należy ocenić w sposób ściśle odrębny, czy też rzeczone art. 15 należy interpretować w ten sposób, że wszystkie istotne elementy dotyczące zarówno indywidualnej sytuacji i osobistych uwarunkowań wnioskodawcy, jak również ogólnej sytuacji w kraju pochodzenia należy zawsze oceniać całościowo i w powiązaniu za sobą przed ustaleniem, którą formę poważnej krzywdy elementy pozwalają uzasadnić. Twierdzi on, że decyzja udzielająca lub odmawiająca udzielenia ochrony skarżącym w postępowaniu głównym zależy od sposobu, w jaki te przepisy należy interpretować.

19. Z tego powodu rechtbank Den Haag, zittingsplaats 's-Hertogenbosch (sąd rejonowy w Hadze, ośrodek zamiejscowy w 's-Hertogenbosch), postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

- „1) Czy art. 15 dyrektywy [2011/95] w związku z [art. 2 lit. g) oraz art. 4 tej dyrektywy], a także [art. 4 i art. 19] ust. 2 [karty] należy interpretować w ten sposób, że dla ustalenia, czy wnioskodawca potrzebuje ochrony uzupełniającej, należy zawsze badać i oceniać wszystkie istotne elementy dotyczące zarówno indywidualnej sytuacji, jak i osobistych uwarunkowań wnioskodawcy, jak również ogólną sytuację w kraju pochodzenia, całościowo i w powiązaniu ze sobą, zanim zostanie wskazane, doznanie której z form grożącej poważnej krzywdy, może być uzasadnione na podstawie tych elementów?
- 2) W przypadku udzielenia przez Trybunał odpowiedzi przeczącej na pytanie pierwsze: czy ocena indywidualnej sytuacji i osobistych uwarunkowań wnioskodawcy w ramach oceny dokonywanej na podstawie art. 15 lit. c) dyrektywy [2011/95], w odniesieniu do których to okoliczności i uwarunkowań Trybunał orzekł już, że powinny być brane pod uwagę w ramach takiej oceny, jest bardziej dogłębna niż badanie wymogu indywidualizacji, o którym mowa w wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka [z dnia 17 lipca 2008 r.] w sprawie NA. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu [(CE:ECHR:2008:0717JUD002590407)³]? Czy w ramach tego samego wniosku o udzielenie ochrony uzupełniającej elementy te mogą być brane pod uwagę zarówno w ramach oceny, czy ma miejsce sytuacja, o której mowa w art. 15 lit. b), jak i oceny art. 15 lit. c) dyrektywy [2011/95]?
- 3) Czy art. 15 dyrektywy [2011/95] należy interpretować w ten sposób, że w ramach oceny, czy istnieje potrzeba udzielenia ochrony uzupełniającej, tzw. ruchomą skalę – co do której Trybunał orzekł już, że musi być ona stosowana w ramach oceny podnoszonej obawy poważnej krzywdy w rozumieniu art. 15 lit. c) [tej dyrektywy], należy stosować również w ramach oceny podnoszonej obawy wystąpienia poważnej krzywdy w rozumieniu [jej] art. 15 lit. b)?
- 4) Czy art. 15 dyrektywy [2011/95] w związku z [art. 1, 4 i art. 19] ust. 2 [karty] należy interpretować w ten sposób, że okoliczności humanitarne będące (bez)pośrednią konsekwencją działania lub zaniechania podmiotu wyrządzającego poważną krzywdę, powinny być uwzględniane w ramach oceny, czy wnioskodawca potrzebuje ochrony uzupełniającej?”.

IV. Postępowanie przed Trybunałem

20. Postanowienie odsyłające z dnia 22 lutego 2022 r. wpłynęło do sekretariatu Trybunału w tym samym dniu.

21. Skarżący w postępowaniu głównym, rządy niderlandzki, belgijski, niemiecki i francuski oraz Komisja Europejska przedstawili uwagi na piśmie w terminie wyznaczonym w art. 23 statutu Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej.

22. Na rozprawie, w dniu 23 marca 2023 r., pełnomocnicy procesowi skarżących w postępowaniu głównym, rządu niderlandzkiego, a także Komisji przedstawili uwagi ustne.

³ Zwanym dalej „wyrokiem NA. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu”.

V. Analiza prawna

A. Uwagi wstępne

23. Konwencja genewska z dnia 28 lipca 1951 r. i protokół do niej z dnia 31 stycznia 1967 r.⁴, dotyczące statusu uchodźców, są podstawowymi międzynarodowymi instrumentami prawnymi regulującymi dziedzinę ochrony międzynarodowej, w szczególności w odniesieniu do statusu uchodźców i zasady non-refoulement. Wraz z przyjęciem dyrektywy 2011/95 wprowadzono w Unii nową formę ochrony, „ochronę uzupełniającą”. Jako przyjęta przez prawodawcę Unii na podstawie w szczególności art. 78 ust. 2 lit. b) TFUE, dyrektywa ta wpisuje się w ramy środków dotyczących wspólnego europejskiego systemu azylowego obejmującego „jednolity status ochrony uzupełniającej dla obywateli państw trzecich, którzy nie uzyskawszy azylu europejskiego, *wymagają międzynarodowej ochrony*” (podkreślenie moje).

24. W znaczeniu nadanym przez art. 2 lit. f) dyrektywy 2011/95 „osoba kwalifikująca się do otrzymania ochrony uzupełniającej» oznacza obywatela państwa trzeciego lub bezpaństwowca, który nie kwalifikuje się do uznania go za uchodźcę, lecz co do którego wykazano zasadnie, że jeśli wróci do swojego kraju pochodzenia, a w przypadku bezpaństwowca – do państwa swojego dawnego miejsca zwykłego pobytu, *może mu rzeczywiście grozić poważna krzywda określona w art. 15*” (podkreślenie moje). Przepis ten przewiduje trzy rodzaje „poważnej krzywdy”, których wykazanie może pociągnąć za sobą przyznanie ochrony uzupełniającej osobie, która ich doświadcza. Konkretnie chodzi o karę śmierci [lit. a)], tortury lub nieludzkie lub poniżające traktowanie lub karanie wnioskodawcy w kraju jego pochodzenia [lit. b)], a także poważne indywidualne zagrożenie życia lub fizycznej integralności osoby cywilnej wynikające z masowej przemocy w sytuacjach międzynarodowych lub wewnętrznych konfliktów zbrojnych [lit. c)].

25. W ten sposób dyrektywa 2011/95 ustala wspólne kryteria, jakie powinni spełniać wnioskodawcy ubiegający się o ochronę międzynarodową, aby móc otrzymać ochronę uzupełniającą, zapewniając w ten sposób stosowanie tych kryteriów przez wszystkie państwa członkowskie. Jak to jasno wskazał Trybunał, ta dyrektywa zmierza do wprowadzenia *jednolitego systemu ochrony uzupełniającej*⁵. To do władz krajowych należy dokonanie oceny faktów i ustalenie, czy te kryteria są spełnione w danej sytuacji, przy jednoczesnym uwzględnieniu wskazówek wynikających z orzecznictwa. Jeśli sąd odsyłający wyraża wątpliwości co do wykładni art. 15 rzeczony dyrektywy i ubolewa nad niejednorodną praktyką stosowania tych kryteriów, to wydaje mi się niezbędne, aby Trybunał wypowiedział się w przedmiocie pytań przedstawionych w jasny sposób w celu zapewnienia spójnego stosowania przepisów dotyczących wspólnego europejskiego systemu azylowego.

26. Sąd odsyłający zwraca się w istocie do Trybunału o wyjaśnienie sposobu, w jaki należy uwzględnić indywidualną sytuację i osobiste uwarunkowania wnioskodawcy z jednej strony oraz ogólną sytuację w kraju pochodzenia z drugiej strony w ramach analizy mającej na celu udzielenie temu wnioskodawcy ochrony uzupełniającej przewidzianej w art. 15 dyrektywy 2011/95 (pytania od pierwszego do trzeciego). Sąd ten pragnie również ustalić, czy, pod pewnymi

⁴ Konwencja dotycząca statusu uchodźców, sporządzona w Genewie dnia 28 lipca 1951 r. [*Recueil des traités des Nations unies*, vol. 189, s. 150, nr 2545 (1954)], zmieniona przez Protokół dotyczący statusu uchodźców, sporządzony w Nowym Jorku dnia 31 stycznia 1967 r.

⁵ Wyrok z dnia 10 czerwca 2021 r., Bundesrepublik Deutschland (Pojęcie „poważnego indywidualnego zagrożenia”) (C-901/19, EU:C:2021:472, pkt 22).

warunkami, dokonując oceny prawa do ochrony uzupełniającej rzezonego wnioskodawcy, należy również uwzględnić sytuację humanitarną (pytanie czwarte). Pytania te zostaną rozpatrzone w kolejności, w której zostały przedstawione.

B. W przedmiocie pierwszego pytania prejudycjalnego

27. Przez swoje pierwsze pytanie sąd odsyłający dąży do ustalenia, czy art. 15 dyrektywy 2011/95 w związku z jej art. 2 lit. g) i art. 4, a także art. 4 i art. 19 ust. 2 karty należy interpretować w ten sposób, że w celu ustalenia, czy wnioskodawca jest narażony na ryzyko doznania jednego z rodzajów poważnej krzywdy w rozumieniu tegoż art. 15, właściwe organy powinny systemowo badać wszystkie istotne elementy, odnoszące się zarówno do „indywidualnej sytuacji” i „osobistych uwarunkowań” wnioskodawcy, jak i do „ogólnej sytuacji” w kraju pochodzenia, przed określeniem formy poważnej krzywdy, którą te elementy pozwalają uzasadnić.

1. W przedmiocie obowiązku przeprowadzenia indywidualnej oceny wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej uwzględniającej wszystkie istotne aspekty dotyczące kraju pochodzenia oraz indywidualnej sytuacji i osobistych uwarunkowań wnioskodawcy

28. Na wstępie należy przypomnieć, że jak to wynika z art. 10 ust. 3 dyrektywy 2013/32/UE⁶, do organu rozstrzygającego danego państwa członkowskiego należy, po odpowiednim rozpatrzeniu, podjęcie decyzji w sprawie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej, w szczególności zgodnie z postanowieniami tego przepisu. Rozpatrzenie wniosku przez właściwy organ rozstrzygający, który powinien dysponować szczególnymi środkami i wyspecjalizowanym personelem w tej dziedzinie, jest zasadniczym etapem wspólnych procedur wprowadzonych przez rzezoną dyrektywę⁷.

29. Następnie należy zauważyć, że zgodnie z art. 4 ust. 3 dyrektywy 2011/95, *ocena wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej powinna być przeprowadzona „indywidualnie” dla każdego przypadku* i obejmować między innymi elementy wymienione w tym artykule⁸. I tak jego lit. a) zawiera odniesienie do „wszystkich istotnych faktów odnoszących się do kraju pochodzenia”, a lit. c) odnosi się do „indywidualnej sytuacji” i „osobistych uwarunkowań” wnioskodawcy. Przepis ten stosuje się również do dokonania oceny kwestii, czy wnioskodawcy należy udzielić statusu ochrony uzupełniającej, w przypadku gdy nie można go uznać za uchodźcę. Innymi słowy, nawet jeśli wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej nie zawiera elementów swoistych dla sytuacji wnioskodawcy, *przepis ten wymaga uwzględnienia „indywidualnej sytuacji” oraz „osobistych uwarunkowań” wnioskodawcy*.

30. Ponadto należy zauważyć, że wbrew temu, co twierdzi rząd francuski, nie istnieje *żaden ustalony porządek hierarchiczny lub chronologiczny między poszczególnymi typami poważnej krzywdy* zdefiniowanymi w art. 15 dyrektywy 2011/95⁹, w związku z tym nie można stąd wyciągnąć żadnego argumentu na podniesienie braku znaczenia „indywidualnej sytuacji” i „osobistego uwarunkowania” wnioskodawcy (w odniesieniu do sytuacji w kraju pochodzenia)

⁶ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie wspólnych procedur udzielania i cofania ochrony międzynarodowej (Dz.U. 2013, L 180, s. 60).

⁷ Wyrok z dnia 29 lipca 2019 r., Torubarov (C-556/17, EU:C:2019:626, pkt 64).

⁸ Wyrok z dnia 10 czerwca 2021 r., Bundesrepublik Deutschland (Pojęcie „poważnego indywidualnego zagrożenia”) (C-901/19, EU:C:2021:472, pkt 41).

⁹ Zobacz w tym względzie Europejski Urząd Wsparcia w dziedzinie Azylu (EASO), *Poradnik praktyczny EASO: Kwalifikowanie do objęcia ochroną międzynarodową*, kwiecień 2018 r., s. 27.

jako elementu, który należy uwzględnić przy ocenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej w świetle art. 15 lit. c) tej dyrektywy. Wręcz przeciwnie, stwierdzenie to wydaje się *umacniać wykładnię wymagającą właśnie jego uwzględnienia* w ramach oceny dokonywanej przez właściwy organ.

31. Z powyższych przepisów wydaje mi się zatem wynikać, że aby dokonać oceny, czy w przypadku powrotu do kraju pochodzenia wnioskodawcy może rzeczywiście grozić poważna krzywda w rozumieniu art. 15 wspomnianej dyrektywy, *należy zawsze brać pod uwagę* zarówno „indywidualną sytuację” i „osobiste uwarunkowania” wnioskodawcy, jak i *wszystkie istotne fakty* odnoszące się do kraju pochodzenia, a tym samym, w stosownym przypadku, również „ogólną sytuację w [danym] kraju”.

2. *Formy poważnej krzywdy mogą jednocześnie spełniać kilka kryteriów, które należy rozważyć przy ocenie tego samego wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej*

32. Niemniej jednak należy uściślić, że ta uwaga nie oznacza, że znaczenie nadawane dwóm omówionym wyżej elementom (z jednej strony indywidualnej sytuacji i osobistym uwarunkowaniom wnioskodawcy oraz z drugiej strony ogólnej sytuacji w kraju pochodzenia) musi mieć koniecznie tę samą wagę w ramach oceny dokonywanej w świetle art. 15 lit. a), b) i c) dyrektywy 2011/95. W swoim orzecznictwie Trybunał zwrócił uwagę na fakt, że istnieją różnice między tymi aspektami, co należy krótko omówić w celu lepszego zrozumienia analizy.

33. Po pierwsze, jeżeli chodzi o podstawy wymienione w lit. a), mianowicie „karę śmierci lub egzekucję”, oraz w lit. b), mianowicie ryzyko „tortur lub niehumanitarnego traktowania”, to te przypadki poważnej krzywdy obejmują sytuacje, w których osobie ubiegającej się o ochronę uzupełniającą grozi konkretnie ryzyko krzywdy *określonego rodzaju*¹⁰. Po drugie, krzywda zdefiniowana w art. 15 lit. c) tej dyrektywy, którą stanowi „poważne indywidualne zagrożenie życia lub fizycznej integralności” wnioskodawcy, obejmuje ryzyko krzywdy o charakterze *bardziej ogólnym*. Przepis ten odnosi się raczej szerzej do „zagrożeni[a] życia lub fizycznej integralności” osoby cywilnej niż do określonych aktów przemocy. Zagrożenia te stanowią ponadto nieodłączną część ogólnej sytuacji konfliktu zbrojnego, który prowadzi do „masowej przemocy”, co oznacza, iż przemoc ta może objąć osoby bez względu na ich sytuację osobistą¹¹.

34. Jednak te różnice nie wykluczają, że dochodzi do *nakładania się zakresów*, w taki sposób, że w niektórych sytuacjach formy poważnej krzywdy *mogą jednocześnie spełniać kilka kryteriów*, które należy rozpatrzyć przy ocenie tego samego wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej¹². Z tego powodu uważam, że *wszystkie istotne elementy* odnoszące się zarówno do indywidualnej sytuacji i osobistych uwarunkowań wnioskodawcy, jak i do ogólnej sytuacji w kraju pochodzenia, *należy zbadać i oceniać łącznie* przed ustaleniem formy poważnej krzywdy, która najlepiej odpowiada danej sytuacji zgodnie z art. 15 lit. a), b) lub c) dyrektywy 2011/95.

35. Ponadto pragnę przypomnieć, że jak już uznał Trybunał, odniesienie do „poważnego *indywidualnego zagrożenia*” (podkreślenie moje) w art. 15 lit. c) tej dyrektywy należy rozumieć w ten sposób, że obejmuje ono zagrożenia, na które narażone są osoby cywilne bez względu na ich

¹⁰ Wyrok z dnia 10 czerwca 2021 r., Bundesrepublik Deutschland (Pojęcie „poważnego indywidualnego zagrożenia”) (C-901/19, EU:C:2021:472, pkt 25).

¹¹ Wyrok z dnia 17 lutego 2009 r., Elgafaji (C-465/07, EU:C:2009:94, pkt 32–34).

¹² Zobacz podobnie EASO, *Article 15, point c), de la directive qualification aux conditions que doivent remplir les demandeurs d'asile (2011/95/EU) – Analyse judiciaire*, styczeń 2015, s. 16.

tożsamość, kiedy masowa przemoc, charakteryzująca trwający konflikt zbrojny – której oceny dokonują właściwe organy krajowe rozpatrujące wniosek o udzielenie ochrony uzupełniającej lub sąd państwa członkowskiego, do którego przekazano odmowę udzielenia takiej ochrony – osiągnęła na tyle wysoki poziom, że istnieją poważne i sprawdzone podstawy, aby uznać, iż jeśli dana osoba wróci do danego państwa lub, w stosownym przypadku, do danego regionu, może narazić się na rzeczywiste ryzyko doznania poważnej krzywdy, o której mowa w art. 15 lit. c) wspomnianej dyrektywy, ze względu na sam fakt przebywania na tym obszarze¹³.

36. Jednakże o ile jest prawdą, że art. 15 lit. c) dyrektywy 2011/95 może obejmować sytuację wyjątkową, taką jak opisana w poprzednim punkcie, o tyle Trybunał wyjaśnił, że wspomniany przepis może obejmować również inne sytuacje charakteryzujące się niższym stopniem masowej przemocy, ale w przypadku których *takie ryzyko wynika z osobistej sytuacji wnioskodawcy*. Jak bowiem Trybunał ustalił w swoim orzecznictwie, w celu stosowania art. 15 lit. c) tej dyrektywy „im bardziej wnioskodawca ewentualnie jest w stanie wykazać, że *dana sytuacja konkretnie go dotyczy ze względu na okoliczności właściwe jego sytuacji osobistej*, tym niższy będzie poziom przemocy nieselektywnej wymagany w celu skorzystania z ochrony uzupełniającej”¹⁴ (podkreślenie moje).

37. Wszystkie te elementy prowadzą do wniosku, że w ramach analizy mającej na celu udzielenia wnioskodawcy ochrony uzupełniającej w rozumieniu art. 15 lit. c) dyrektywy 2011/95 należy koniecznie wziąć pod uwagę nie tylko „ogólną sytuację” w kraju pochodzenia, lecz również, w stosownym przypadku, elementy odnoszące się do „indywidualnej sytuacji” i „osobistych uwarunkowań” tego wnioskodawcy.

3. Kilka zasad, które mogą służyć jako wytyczne dla organów krajowych przy wykonywaniu ich zadań

38. Wreszcie należy zauważyć, że w sytuacji, w której ani dyrektywa 2011/95, ani dyrektywa 2013/32, ani żaden inny przepis prawa Unii nie zawierają wyraźnych i szczegółowych przepisów dotyczących struktury i organizacji procesu oceny w odniesieniu do współzależności i przebiegu kolejnych etapów oceniania różnych form poważnej krzywdy w rozumieniu art. 15 dyrektywy 2011/95, państwom członkowskim przysługuje co do zasady pewien *zakres uznania* w tym względzie.

39. Moim zdaniem przedstawione powyżej rozważania, oparte na wykładni właściwych przepisów, przy uwzględnieniu orzecznictwa Trybunału, pozwalają jednak na ustalenie szeregu *zasad, które mogą ograniczyć zakres uznania państw członkowskich*. W zakresie, w jakim zasady te mogą służyć jako wytyczne dla organów krajowych w wykonywaniu ich zadań, uważam za stosowne przedstawienie ich poniżej.

40. Po pierwsze, z art. 15 dyrektywy 2011/95 wynika, że prawodawca Unii w sposób przemyślany dokonał rozróżnienia między różnymi formami poważnej krzywdy, które mogą zaistnieć. Każda z trzech form poważnej krzywdy wymienionych w tym artykule stanowi *niezależną podstawę* do przyznania statusu ochrony uzupełniającej. W konsekwencji *wszystkie* wymogi wynikające z odnośnej litery tego art. 15 muszą być spełnione, zanim status ten zostanie przyznany. Nie

¹³ Wyroki: z dnia 17 lutego 2009 r., Elgafaji (C-465/07, EU:C:2009:94, pkt 35); z dnia 10 czerwca 2021 r., Bundesrepublik Deutschland (Pojęcie „poważnego indywidualnego zagrożenia”) (C-901/19, EU:C:2021:472, pkt 28).

¹⁴ Wyroki: z dnia 17 lutego 2009 r., Elgafaji (C-465/07, EU:C:2009:94, pkt 39); z dnia 30 stycznia 2014 r., Diakité (C-285/12, EU:C:2014:39, pkt 31).

wystarczy zatem spełniać w części wymogów jednej litery i w części wymogów innej litery tegoż art. 15. Nie zmienia to jednak faktu, że w stosownym przypadku może pojawić się jednocześnie kwestia rzeczywistego ryzyka zbiegu kilku rodzajów poważnej krzywdy w rozumieniu tego przepisu.

41. Po drugie, i bez uszczerbku dla powyższego, w sytuacji gdy można brać pod uwagę kilka rodzajów poważnej krzywdy w znaczeniu art. 15 dyrektywy 2011/95, pewne elementy mogą okazać się jednocześnie istotne dla kilku form tej poważnej krzywdy. W takim przypadku, *dokonując oceny wszystkich form poważnej krzywdy, które mogą być rozpatrywane, należy wziąć pod uwagę rzeczony istotne elementy*. Jak już wyjaśniłem w pkt 29 niniejszej opinii, art. 4 ust. 3 dyrektywy 2011/95 wymaga, aby zawsze uwzględniano „wszystkie istotne fakty”, o których mowa w tym przepisie, w tym indywidualną sytuację i osobiste uwarunkowania wnioskodawcy, a także ogólną sytuację w kraju pochodzenia. Zgodnie z tym wymogiem nie można pozwolić, aby w którymkolwiek państwie członkowskim pewne potencjalnie istotne elementy nie zostały zbadane i ocenione przez organ rozstrzygający wyłącznie z formalnego powodu przedstawienia tych elementów przez wnioskodawcę w odniesieniu do jednej z groźących potencjalnie istotnych form poważnej krzywdy, a nie do innej z form.

42. Po trzecie, z orzecznictwa Trybunału wynika, że należy rozróżnić dwa etapy oceny w trakcie badania danego wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej¹⁵. Pierwszy etap dotyczy *ustalenia okoliczności faktycznych*, które mogą służyć jako dowody przemawiające na korzyść wniosku, podczas gdy drugi etap dotyczy *oceny prawnej* tych dowodów, polegającej na zadecydowaniu o tym, czy w świetle cech charakteryzujących dany przypadek spełnione zostały materialne przesłanki przyznania ochrony międzynarodowej. Wymóg współpracy przewidziany w art. 4 ust. 1 dyrektywy 2011/95 stosuje się w trakcie pierwszego etapu, ale nie w trakcie drugiego etapu. To *rozzróżnienie między dwoma etapami oceny*, z odmiennymi obowiązkami dla wnioskodawcy i organu rozstrzygającego, potwierdza brak możliwości wykluczenia przez ten organ pewnych potencjalnie istotnych elementów przed dokonaniem możliwej kwalifikacji prawnej. Takie podejście byłoby sprzeczne z zasadą, według której istnieją dwa odrębne etapy, które logicznie należy stosować kolejno.

43. Po czwarte, szczególnie ważny aspekt do wzięcia pod uwagę przy ocenie wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej w świetle art. 15 dyrektywy 2011/95 – który zostanie szczegółowo wyjaśniony w ramach badania drugiego pytania prejudycjalnego – dotyczy kwestii, w jakim zakresie wnioskodawca jest *szczególnie narażony na ryzyko poniesienia danego rodzaju szkody*. Jak orzekł Trybunał, ta „indywidualizacja” jest istotna nie tylko dla możliwości ustalenia, czy sytuacja wnioskodawcy jest objęta zakresem poważnej krzywdy zdefiniowanej w lit. a) i b), ale również tej określonej w lit. c) tego artykułu. Zgodnie z tzw. ruchomą skalą rozwiniętą przez orzecznictwo, która znajduje zastosowanie w świetle lit. c), „im bardziej wnioskodawca ewentualnie jest w stanie wykazać, że *dana sytuacja konkretnie go dotyczy ze względu na okoliczności właściwe jego sytuacji osobistej*, tym niższy będzie poziom przemocy niselektywnej wymagany w celu skorzystania z ochrony uzupełniającej”¹⁶ (podkreślenie moje). W konsekwencji właściwy organ powinien ustalić stopień „indywidualizacji” wymagany w danym przypadku.

¹⁵ Wyroki: z dnia 22 listopada 2012 r., M (C-277/11, EU:C:2012:744, pkt 44 i nast.); z dnia 2 grudnia 2014 r., A i in. (od C-148/13 do C-150/13, EU:C:2014:2406, pkt 58).

¹⁶ Zobacz pkt 36 niniejszej opinii.

44. Zgodnie z podziałem kompetencji w ramach postępowania prejudycjalnego na podstawie art. 267 TFUE do sądu odsyłającego należy ustalenie, czy podejście przyjęte w niniejszej sprawie przez właściwy organ przy rozpatrywaniu wniosku skarżących w postępowaniu głównym o udzielenie ochrony międzynarodowej spełnia przedstawione powyżej wymogi prawa Unii.

4. Odpowiedź na pierwsze pytanie prejudycjalne

45. Biorąc pod uwagę powyższe rozważania, proponuję odpowiedzieć na pytanie pierwsze, że art. 15 w związku z art. 4 ust. 3 dyrektywy 2011/95 należy interpretować w ten sposób, że w odniesieniu do każdej z liter tego artykułu, które mogą być rozpatrywane w danym przypadku, ocena wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej powinna uwzględniać w szczególności wszystkie elementy wymienione w art. 4 ust. 3, wśród których znajdują się indywidualna sytuacja i osobiste uwarunkowania wnioskodawcy, a także wszystkie istotne fakty odnoszące się do kraju pochodzenia, i należy ją przeprowadzić z rozróżnieniem dwóch etapów, dotyczących, odpowiednio, ustalenia okoliczności faktycznych mogących służyć jako dowody na poparcie wniosku oraz oceny prawnej tych dowodów, bez konieczności rozważania łącznie poszczególnych liter tego art. 15.

C. W przedmiocie drugiego pytania prejudycjalnego

1. Znaczenia orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczącego art. 3 EKPC

46. Poprzez drugie pytanie prejudycjalne sąd odsyłający pragnie w istocie ustalić, czy art. 15 lit. c) dyrektywy 2011/95 należy interpretować w ten sposób, że w ramach analizy mającej na celu określenie ryzyka poważnej krzywdy w rozumieniu tego przepisu należy rozpatrzyć elementy dotyczące indywidualnej sytuacji i osobistych uwarunkowań wnioskodawcy, i czy ocena ta jest bardziej dogłębna niż badanie wymogu „indywidualizacji”, o którym mowa w wyroku ETPC w sprawie NA. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu.

47. W szczególności z postanowienia odsyłającego wynika, że sąd a quo pragnie uzyskać w szczególności wyjaśnienie kwestii, czy indywidualne okoliczności inne niż jedynie fakt pochodzenia ze strefy, w której dochodzi do „najbardziej skrajnych przypadków ogólnej przemocy” w rozumieniu wspomnianego wyroku – tj. w sytuacji gdy stopień przemocy w danym państwie osiąga taki poziom, że wydalenie danej osoby do tego państwa stanowi naruszenie zakazu tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania zagwarantowanego w art. 3 europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (zwanej dalej „EKPC”) – mogą służyć jako istotny element konieczny do uzasadnienia obawy przed poważną krzywdą w rozumieniu art. 15 lit. c) dyrektywy 2011/95.

48. W tym względzie należy przypomnieć, że Trybunał orzekł, iż art. 15 lit. c) dyrektywy 2011/95 może obejmować nie tylko sytuacje, które charakteryzuje stopień masowej przemocy, lecz również inne sytuacje, charakteryzujące się niższym stopniem przemocy, ale w przypadku których takie ryzyko wynika z elementów składających się na osobistą sytuację wnioskodawcy. Jak już zauważyłem w ramach analizy pierwszego pytania prejudycjalnego¹⁷, Trybunał doprecyzował w swoim orzecznictwie, że „im bardziej wnioskodawca ewentualnie jest w stanie wykazać, że dana sytuacja konkretnie go dotyczy ze względu na okoliczności właściwe jego sytuacji osobistej,

¹⁷ Zobacz pkt 36 niniejszej opinii.

tym niższy będzie poziom przemocy nieselektywnej wymagany w celu skorzystania z ochrony uzupełniającej” (podkreślenie moje). Wynika stąd, że podczas analizy, jaką należy przeprowadzić na podstawie tego przepisu, w celu dokonania oceny, czy wnioskodawca jest uprawniony do skorzystania z ochrony przewidzianej tym przepisem, można zastosować tzw. ruchomą skalę, opartą na różnicowaniu ze względu na potencjalne poziomy przemocy masowej oraz ze względu na indywidualną sytuację wnioskodawcy.

49. W odniesieniu do kwestii, czy ocena elementów dotyczących indywidualnej sytuacji i osobistych uwarunkowań wnioskodawcy, dokonana w ramach analizy mającej na celu określenie ryzyka poważnej krzywdy w rozumieniu art. 15 lit. c) dyrektywy 2011/95, wykracza poza kontrolę przestrzegania wymogu „indywidualizacji”, o którym wspomina ETPC w wyroku NA. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, należy przypomnieć, że w wyroku z dnia 17 lutego 2009 r., Elgafaji (C-465/07, EU:C:2009:94) Trybunał orzekł, iż art. 15 lit. b) dyrektywy 2011/95 jest w istocie odpowiednikiem art. 3 EKPC. Natomiast w zakresie, w jakim treść art. 15 lit. c) tej dyrektywy różni się od tego postanowienia EKPC, jego *wykładnia powinna zostać przeprowadzona w sposób autonomiczny, z jednoczesnym poszanowaniem praw podstawowych, które są zagwarantowane przez EKPC*¹⁸. Powołując się na wspomniany wyrok NA. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, Trybunał dodał, że podana wykładnia art. 15 lit. c) w związku z art. 2 lit. e) dyrektywy 2011/95 jest w pełni zgodna z EKPC oraz z orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczącym art. 3 EKPC¹⁹.

50. Wraz z wejściem w życie traktatu z Lizbony karta stała się prawnie wiążąca i ma taką samą moc prawną jak traktaty, zgodnie z art. 6 ust. 1 TUE. Zatem karta jest obecnie głównym punktem odniesienia w dziedzinie ochrony praw podstawowych w porządku prawnym Unii. To właśnie wynika z motywu 16 dyrektywy 2011/95. Jednak należy doprecyzować, że prawa podstawowe zagwarantowane w EKPC – i tym samym przez orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w tym względzie – *zachowują swoje całkowite znaczenie* w porządku prawnym Unii. Artykuł 52 ust. 3 karty stanowi bowiem, że w zakresie, w jakim karta zawiera prawa, które odpowiadają prawom zagwarantowanym w EKPC, ich znaczenie i zakres są takie same jak praw przyznanych przez EKPC.

51. W odniesieniu w szczególności do art. 3 EKPC – zawarte w nim prawo podstawowe odpowiada prawu podstawowemu ustanowionemu w art. 4 karty. Jak już to wskazałem w mojej opinii przedstawionej w sprawie Bundesrepublik Deutschland (Pojęcie „poważnego indywidualnego zagrożenia”), jako takie to ostatnie postanowienie ma takie samo znaczenie i zakres jak to pierwsze²⁰. Tak więc orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, w szczególności to dotyczące art. 3 EKPC i do którego zalicza się wyrok NA. przeciwko Zjednoczonemu Królestwu, może być istotne dla dokonania wykładni przepisów dyrektywy 2011/95.

2. Inne aspekty związane z „indywidualną sytuacją” lub „osobistymi uwarunkowaniami” wnioskodawcy, które należy uwzględnić

52. Niemniej jednak należy uściślić, że w zakresie, w jakim wykładni art. 15 lit. c) dyrektywy 2011/95 należy dokonać w sposób *autonomiczny*, jak to wskazał Trybunał, w świetle tego przepisu ocena osobistych uwarunkowań nie ogranicza się do kontroli wymogu

¹⁸ Wyrok z dnia 17 lutego 2009 r., Elgafaji (C-465/07, EU:C:2009:94, pkt 28).

¹⁹ Wyrok z dnia 17 lutego 2009 r., Elgafaji (C-465/07, EU:C:2009:94, pkt 44).

²⁰ C-901/19 (EU:C:2021:116, pkt 49).

„indywidualizacji”, o którym wspomina Europejski Trybunał Praw Człowieka w cytowanym wyroku. W konsekwencji wydaje mi się, że w świetle art. 15 lit. c) dyrektywy 2011/95 ocena osobistych uwarunkowań wykracza poza kontrolę przestrzegania wspomnianego wymogu „indywidualizacji”.

53. Jak już to wskazałem w opinii przedstawionej w sprawie Bundesrepublik Deutschland (Pojęcie „poważnego indywidualnego zagrożenia”)²¹, z orzecznictwa Trybunału jasno wynika, że o ile zastosowanie art. 15 lit. c) dyrektywy 2011/95 nie zakłada w pierwszej kolejności zbadania osobistej sytuacji wnioskodawcy, o tyle w dalszej kolejności przepis ten należy odczytać w związku z art. 4 ust. 4 tej dyrektywy, tak że dotyczące wnioskodawcy elementy osobiste mogą w razie potrzeby zostać wzięte pod uwagę przy ocenie istnienia poważnego indywidualnego zagrożenia w rozumieniu art. 15 lit. c)²².

54. Zgodnie z art. 4 ust. 4 dyrektywy 2011/95, „[f]akt, że wnioskodawca już doznał prześladowania lub poważnej krzywdy albo że bezpośrednio groziło mu takie prześladowanie lub poważna krzywda, jest istotną przesłanką potwierdzającą uzasadnioną obawę wnioskodawcy przed prześladowaniem lub rzeczywiste ryzyko doznania poważnej krzywdy, chyba że istnieją zasadne powody, aby uznać, iż akty prześladowania lub wyrządzania poważnej krzywdy się nie powtórzą” (podkreślenie moje). Tym samym nie można wykluczyć, że identyfikacja ewentualnego „poważnego indywidualnego zagrożenia” w rozumieniu art. 15 lit. c) dyrektywy 2011/95 opiera się na *elementach identycznych* z tymi branymi są pod uwagę w ramach identyfikacji aktów „tortu[r] lub niehumanitarnego lub poniżającego traktowania lub karania”, co do których wnioskodawca powinien wykazać, że jest na nie konkretnie narażony w rozumieniu tego art. 15 lit. b).

55. Ponadto, przyznaję, przemawia do mnie wykładnia zaproponowana przez rząd niemiecki, według której należy wziąć również pod uwagę pewne czynniki dotyczące indywidualnej sytuacji lub osobistych uwarunkowań wnioskodawcy *mogące zwiększyć ryzyko stania się ofiarą przemocy* w wypadku międzynarodowego lub wewnętrznego konfliktu zbrojnego²³. Wśród tych czynników znajduje się w szczególności wykonywany *zawód*, w sytuacji gdy np. lekarz, adwokat lub tłumacz jest konkretnie narażony na ryzyko z powodu swojej działalności. O ile *nie jest możliwe wyczerpujące wyliczenie* wszystkich czynników mogących zwiększyć ryzyko stania się ofiarą przemocy, o tyle uważam, że podejście, jakie należy przyjąć, jest wystarczająco jasne, aby uwrażliwić właściwe organy.

3. Odpowiedź na drugie pytanie prejudycjalne

56. Z powodów przedstawionych powyżej uważam, że na drugie pytanie należy odpowiedzieć, iż art. 15 w związku z art. 4 ust. 3 i 4 dyrektywy 2011/95 należy interpretować w ten sposób, że należy wziąć pod uwagę indywidualną sytuację i osobiste uwarunkowania wnioskodawcy, w tym wykonywany zawód, przy badaniu przeprowadzonym w świetle art. 15 lit. c) tej dyrektywy, w zakresie, w jakim czynniki te zwiększają konkretne ryzyko narażenia na poważne indywidualne zagrożenie życia lub fizycznej integralności osoby wynikające z masowej przemocy w sytuacjach międzynarodowych lub wewnętrznych konfliktów zbrojnych.

²¹ C-901/19 (EU:C:2021:116, pkt 24).

²² Wyrok z dnia 17 lutego 2009 r., Elgafaji (C-465/07, EU:C:2009:94, pkt 39, 40).

²³ Zobacz w tym względzie H. Storey, *EU immigration and asylum law*, Kay Hailbronner/Daniel Thym (Hrsg.), München, 2016, Teil D III, art. 15, s. 1238, pkt 16, gdzie autor uważa, że art. 15 lit. c) dyrektywy 2011/95 może być wykorzystany do ochrony osób, jeżeli uda im się wykazać, że są narażone na zagrożenia ze względu na swoje „indywidualne cechy”.

D. W przedmiocie trzeciego pytania prejudycjalnego

57. Poprzez trzecie pytanie prejudycjalne sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 15 lit. b) dyrektywy 2011/95 należy interpretować w ten sposób, że „ruchomą skalę”, która jest stosowana przy ocenie dokonywanej w świetle lit. c) tego artykułu, należy również stosować do oceny dokonywanej w świetle wspomnianej lit. b).

58. W tym względzie należy zauważyć, że ta „ruchoma skala” dotyczy *stopnia masowej przemocy* w sytuacji wewnętrznego lub międzynarodowego konfliktu zbrojnego i pozwala ustalić, czy w konkretnym przypadku stopień takiej masowej przemocy, która może doprowadzić do poważnego indywidualnego zagrożenia życia lub fizycznej integralności osoby cywilnej, jest taki, że w stosunku do danej osoby istnieją poważne i uzasadnione powody, aby uznać, iż w przypadku powrotu do kraju pochodzenia osobie tej może *rzeczywiście grozić poważna krzywda* określona w art. 2 lit. f) w związku z art. 15 lit. c) dyrektywy 2011/95.

59. Natomiast poważna krzywda, o której mowa w art. 15 lit. a) i b) tej dyrektywy, obejmuje inne sytuacje, w których wnioskodawca jest *konkretnie narażony na ryzyko krzywdy* wymagające pewnego stopnia indywidualizacji na podstawie elementów swoistych dla jego osobistych uwarunkowań.

60. Zważywszy na to, że art. 15 lit. b) nie zawiera wymogu dotyczącego sytuacji, w której rozpatrywany jest pewien stopień masowej przemocy, uważam, że ta „ruchoma skala” jest *pozbawiona znaczenia* dla oceny przeprowadzanej na podstawie tej lit. b).

61. Z tych względów na pytanie trzecie należy odpowiedzieć, iż art. 15 lit. b) dyrektywy 2011/95 należy interpretować w ten sposób, że „ruchoma skala”, która zgodnie z orzecznictwem Trybunału jest stosowana do oceny dokonywanej w świetle lit. c) tego artykułu, nie ma zastosowania do tego pierwszego przepisu.

E. W przedmiocie czwartego pytania prejudycjalnego

62. Poprzez czwarte pytanie prejudycjalne sąd odsyłający pragnie w istocie wyjaśnić kwestię, czy w ramach analizy mającej na celu udzielenie wnioskodawcy ochrony przewidzianej w art. 15 lit. c) dyrektywy 2011/95 możliwe jest *uwzględnienie nadzwyczajnej sytuacji humanitarnej* w kraju pochodzenia.

63. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem procedura ustanowiona w art. 267 TFUE stanowi instrument współpracy między Trybunałem i sądami krajowymi, dzięki któremu Trybunał dostarcza sądom krajowym elementów wykładni prawa Unii, które są im niezbędne dla rozstrzygnięcia przedstawionych im sporów²⁴. W ramach tej współpracy rozpatrujący spór sąd krajowy może w świetle szczególnych okoliczności sprawy najlepiej ocenić zarówno konieczność uzyskania orzeczenia w trybie prejudycjalnym dla wydania wyroku, jak i znaczenia przedstawionych Trybunałowi pytań. Niemniej jednak to do Trybunału należy zbadanie w razie potrzeby warunków, w jakich sąd krajowy przedstawił wniosek w celu stwierdzenia swej właściwości, a zwłaszcza w celu *ustalenia, czy wykładnia prawa Unii będąca przedmiotem danego wniosku pozostaje w związku ze stanem faktycznym i z przedmiotem postępowania głównego*, tak by Trybunał nie był zmuszony do wydawania opinii o charakterze doradczym, dotyczących zagadnień ogólnych lub hipotetycznych. Jeżeli okaże się, iż przedstawione pytanie

²⁴ Wyrok z dnia 20 grudnia 2017 r., Global Starnet Ltd (C-322/16, EU:C:2017:985, pkt 17).

w sposób oczywisty nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sporu w postępowaniu głównym, Trybunał będzie zmuszony do umorzenia postępowania²⁵. Jak wyjaśnię to poniżej, zbadanie pytania czwartego stwarza trudności, które dla mnie wydają się nie do pokonania, aby stwierdzić jego dopuszczalność mimo uważnej i w dobrej woli lektury wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.

64. Po pierwsze, sąd odsyłający nie określa wyraźnie, której litery art. 15 dyrektywy 2011/95 to pytanie dotyczy. Jednak z kontekstu, w którym to pytanie zadano, wynika, że dotyczy ono wykładni, jaką należy nadać lit. c) tego artykułu. Ponadto sąd odsyłający nie wyjaśnia, *co należy rozumieć przez odniesienie do „sytuacji humanitarnej”*. Jednakże z wyjaśnień przedstawionych w postanowieniu odsyłającym można wywnioskować, że sąd odsyłający odnosi się do sytuacji, które charakteryzuje *rażący brak podstawowych środków i usług, takich jak żywność, woda lub opieka medyczna*, w związku z czym najwyraźniej chodzi tu o „nadzwyczajną sytuację humanitarną”. Niemniej jednak, zakładając nawet, że sąd odsyłający ma na uwadze takie okoliczności, należy stwierdzić, że z *postanowienia odsyłającego nie wynika, by skarżący znajdowali się dokładnie w tak opisanej sytuacji*. Proste ogólne odniesienie do raportów sporządzonych przez organizacje międzynarodowe, które dotyczą ogólnej sytuacji w kraju pochodzenia, nie powinno zastąpić przeprowadzenia indywidualnej oceny sytuacji wnioskodawcy.

65. Jeśli bowiem skarżący oświadczyli, że „trudne warunki życia, w tym fakt braku możliwości dysponowania paliwem, wodą pitną czy też elektrycznością, były jednym z powodów [ich] wyjazdu”, faktem pozostaje też, że dyrektywa 2011/95 określa *wysokie wymogi narażenia na ryzyko doznania poważnej krzywdy*²⁶. Jak to już kilkakrotnie podkreślił Trybunał, dyrektywa ta nakłada na państwa członkowskie obowiązek identyfikacji „osób *rzeczywiście potrzebujących ochrony międzynarodowej*”²⁷ (podkreślenie moje). To w tym duchu Trybunał uznał, w świetle ryzyka pogorszenia stanu zdrowia obywatela państwa trzeciego, że „ogólne niedostatki systemu opieki zdrowotnej państwa pochodzenia” *nie są objęte zakresem zastosowania art. 15 lit. c) tej dyrektywy*²⁸. Podobnie Trybunał stwierdził, że sam obiektywny dowód „ryzyka związanego z ogólną sytuacją w danym państwie” w zasadzie nie wystarczy, aby ustalić że wymogi określone w tym przepisie są spełnione w odniesieniu danej osoby²⁹.

66. Wykładnię tę potwierdza motyw 35 wspomnianej dyrektywy, z którego wynika, że „ryzyko, na które jest narażona ogólnie ludność [...] lub jej część, *zasadniczo nie stanowi* samo w sobie indywidualnego zagrożenia, które można by uznać za poważną krzywdę” (podkreślenie moje). Z powyższego wynika, że sytuacja taka jak opisana przez skarżących nie może być uznana za objętą jednym z przypadków, o których mowa w art. 15 lit. c) dyrektywy 2011/95, niezależnie od tego, jak trudne mogą być te okoliczności dla danych osób. Z tych względów związek między pytaniem przedstawionym przez sąd odsyłający a okolicznościami faktycznymi znajdującymi się u podstaw sprawy wydaje się co najmniej dyskusyjny. Czwarte pytanie wydaje mi się zatem mieć charakter hipotetyczny.

²⁵ Wyrok z dnia 24 października 2013 r., Stoilow i Ko (C-180/12, EU:C:2013:693, pkt 38).

²⁶ Wyrok z dnia 17 lutego 2009 r., Elgafaji (C-465/07, EU:C:2009:94, pkt 37).

²⁷ Wyroki: z dnia 30 stycznia 2014 r., Diakité (C-285/12, EU:C:2014:39, pkt 33); z dnia 18 grudnia 2014 r., M'Bodj (C-542/13, EU:C:2014:2452, pkt 37); z dnia 10 czerwca 2021 r., Bundesrepublik Deutschland (Pojęcie „poważnego indywidualnego zagrożenia”) (C-901/19, EU:C:2021:472, pkt 44).

²⁸ Wyrok z dnia 18 grudnia 2014 r., M'Bodj (C-542/13, EU:C:2014:2452, pkt 31).

²⁹ Wyrok z dnia 17 lutego 2009 r., Elgafaji (C-465/07, EU:C:2009:94, pkt 37).

67. Po drugie, należy zauważyć, że z postanowienia odsyłającego nie wynika, by sytuacja humanitarna rozpatrywana w postępowaniu głównym była *bezpośrednią lub pośrednią konsekwencją działania lub zaniechania podmiotu wyrażającego poważną krzywdę*, jak zakłada to przedstawione pytanie. W postanowieniu odsyłającym nie uściślono, kto jest rzeczonym podmiotem, na czym polegają konkretne działania lub zaniechania tego podmiotu, czy popełniono je w sposób umyślny czy nieumyślny lub jaki jest konkretny związek między sytuacją humanitarną a tymi działaniami lub zaniechaniami. Należy w tym kontekście przypomnieć, że zgodnie z orzecznictwem Trybunału ochrona uzupełniająca może jedynie zostać udzielona, *jeżeli zagrożenie jest konsekwencją umyślnego zachowania* jednego z podmiotów określonych w art. 6 dyrektywy 2011/95³⁰. Według Trybunału fakt, że ten przepis zawiera listę podmiotów wyrażających poważną krzywdę „potwierdza koncepcję, że *taka krzywda musi wynikać z zachowania podmiotu trzeciego*”³¹ (podkreślenie moje).

68. W ramach art. 15 lit. c) tej dyrektywy oznacza to, że taka ochrona może zostać udzielona, jeżeli poważne indywidualne zagrożenie jest *wystarczająco bezpośrednią konsekwencją* masowej przemocy. W niniejszej sprawie, wobec braku niezbędnych informacji na temat konkretnej sytuacji skarżących, w szczególności w odniesieniu do *dokładnej tożsamości podmiotów rzekomo uczestniczących*, nie jest możliwe udzielenie odpowiedzi na zadane pytanie, poza kierowaniem się hipotetycznymi rozważaniami, co jest wykluczone przez orzecznictwo przytoczone w pkt 63 niniejszej opinii.

69. Po trzecie, nie mogę pozbyć się wrażenia, że wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym ma w rzeczywistości na celu wezwanie Trybunału do *włączenia dodatkowych wymagań* do art. 15 lit. c) dyrektywy 2011/95 pomimo jasnego i wyczerpującego brzmienia tego przepisu. Nie ulega bowiem wątpliwości, że przepis ten nie wymienia „nadzwyczajnej sytuacji humanitarnej” jako takiej wśród podstaw, które mogą uprawniać do otrzymania ochrony uzupełniającej. Przede wszystkim brzmienie nadane temu przepisowi stoi na przeszkodzie dokonaniu wykładni mogącej obejmować taki przypadek. Uważam wobec tego, że „nadzwyczajna sytuacja humanitarna” *nie jest objęta zakresem stosowania tego przepisu*³².

70. Ponadto wydaje mi się, że taka wykładnia, jeżeli miałaby być wzięta pod uwagę przez Trybunał, byłaby nie tylko problematyczna z powodu argumentów przedstawionych powyżej, ale stworzyłaby również *trudności ze stosowaniem po stronie organów krajowych*, zwłaszcza że nie byłoby jasne, w jaki sposób dodatkowe wymogi – dołączone drogą orzecznictwa – miałyby zostać zintegrowane z art. 15 lit. c) dyrektywy 2011/95. W szczególności relacja między „nadzwyczajną sytuacją humanitarną” a wymogami wyraźnie wskazanymi w tym przepisie wywołałaby wiele pytań. Trudności związane z takim podejściem wydają mi się podkreślić, że zamiarem prawodawcy Unii nie mogło być takie rozszerzenie zakresu zastosowania wspomnianego wyżej przepisu bez przewidzenia zmiany normatywnej³³. Moim zdaniem wyłącznie do prawodawcy Unii należy zapewnienie pewności prawa przez dokonanie zmian w dyrektywie 2011/95, jeśli to konieczne.

³⁰ Wyrok z dnia 18 grudnia 2014 r., M'Bodj (C-542/13, EU:C:2014:2452, pkt 31).

³¹ Wyrok z dnia 18 grudnia 2014 r., M'Bodj (C-542/13, EU:C:2014:2452, pkt 35).

³² Można stwierdzić pewną analogię z orzecznictwem przytoczonym w pkt 65 niniejszej opinii, zgodnie z którym szczególne przypadki nie są objęte zakresem stosowania art. 15 lit. c) dyrektywy 2011/95.

³³ W mojej opinii w sprawie Bundesrepublik Deutschland (Pojęcie „poważnego indywidualnego zagrożenia”) (C-901/19, EU:C:2021:116, pkt 56) wskazałem, że tekst art. 15 lit. c) dyrektywy 2011/95 jest wynikiem kompromisu między państwami członkowskimi. W rzeczy samej geneza tego przepisu wskazuje, że był on przedmiotem kontrowersyjnych dyskusji na forum Rady (zob. w tym względzie H. Storey, op.cit., s. 1235, pkt 6).

71. Z powodów przedstawionych w powyższych punktach proponuję, aby Trybunał uznał pytanie czwarte za niedopuszczalne.

VI. Wnioski

72. W świetle całości powyższych rozważań proponuję, aby na pytania prejudycjalne przedstawione przez rechtbank Den Haag, zittingsplaats 's-Hertogenbosch (sąd rejonowy w Hadze, ośrodek zamiejscowy w 's-Hertogenbosch, Niderlandy) Trybunał udzielił następującej odpowiedzi:

1) Artykuł 15 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/95/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie norm dotyczących kwalifikowania obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako beneficjentów ochrony międzynarodowej, jednolitego statusu uchodźców lub osób kwalifikujących się do otrzymania ochrony uzupełniającej oraz zakresu udzielanej ochrony w związku z jej art. 4 ust. 3,

należy interpretować w ten sposób, że:

w odniesieniu do każdej z liter tego artykułu, które mogą być rozpatrywane w danym przypadku, ocena wniosku o udzielenie ochrony międzynarodowej powinna uwzględniać w szczególności wszystkie elementy wymienione w art. 4 ust. 3 tej dyrektywy, wśród których znajdują się indywidualna sytuacja i osobiste uwarunkowania wnioskodawcy, a także wszystkie istotne fakty odnoszące się do kraju pochodzenia, i należy ją przeprowadzić z rozróżnieniem dwóch etapów, dotyczących, odpowiednio, ustalenia okoliczności faktycznych mogących służyć jako dowody na poparcie wniosku oraz oceny prawnej tych dowodów, bez konieczności rozważania łącznie poszczególnych liter tego art. 15.

2) Artykuł 15 w związku z art. 4 ust. 3 i 4 dyrektywy 2011/95

należy interpretować w ten sposób, że:

należy wziąć pod uwagę indywidualną sytuację i osobiste uwarunkowania wnioskodawcy, w tym wykonywany zawód, przy badaniu przeprowadzonym w świetle tego art. 15 lit. c), w zakresie, w jakim czynniki te zwiększają konkretne ryzyko narażenia na poważne indywidualne zagrożenie życia lub fizycznej integralności osoby wynikające z masowej przemocy w sytuacjach międzynarodowych lub wewnętrznych konfliktów zbrojnych.

3) Artykuł 15 lit. b) dyrektywy 2011/95

należy interpretować w ten sposób, że:

„ruchoma skala”, która zgodnie z orzecznictwem Trybunału jest stosowana do oceny dokonywanej w świetle lit. c) tego artykułu, nie ma zastosowania do tego przepisu.

4) Pytanie czwarte jest niedopuszczalne.